

Hva karakteriserer vanskelige saker i foreldremekling, og er meklingsordningen godt nok tilpasset?

Resultater fra evaluering av mekling etter ekteskapslov og barnelov

Marian Ådnanes

marian.adnanes@sintef.no

Marian Ådnanes, seniorforsker, SINTEF Teknologi og samfunn, 7465 Trondheim

Gry Mette D. Haugen

gry.mette.haugen@svt.ntnu.no

Gry Mette D. Haugen, seniorforsker, Norsk senter for barneforskning NOSEB v/NTNU Samfunnsforskning

Heidi Jensberg

heidi.jensberg@sintef.no

Heidi Jensberg, forsker, SINTEF Teknologi og samfunn

Tonje Lossius Husum

tonje.l.husum@sintef.no

Tonje Lossius Husum, forsker, SINTEF Teknologi og samfunn

Minna Rantalaiho

minran@utu.fi

Minna Rantalaiho, forsker, SINTEF Teknologi og samfunn

Tidsbruk i mekling er vesentlig redusert etter departementets endring av tidsrammen fra og med 2007, og reduksjon av antallet obligatoriske meklingstimer fra inntil *tre* til *en* time. Målet om ikke å bruke unødige mye tid i ukompliserte saker er oppnådd, men dilemmaet er at i en relativt høy andel en-times-meklinger avsluttes meklingen *uten* avtale (22 prosent). Disse sakene har en vesentlig høyere forekomst av konflikt og annen problematikk som psykiske vansker, rus og aggressiv atferd. Oftest dreier dette seg om saker der en eller begge foreldre ønsker å ta saken videre til retten. Mekler tilpasser i noen grad innholdet i mekling til sakens kompleksitet, noe som nok også er et nyttig rasjonale når en eller begge foreldre ikke ønsker mer enn en times mekling. Evalueringen bekrefter at det å nå fram til de konfliktfylte familiene er den største utfordringen i foreldremekling i dag.

Nøkkelord Foreldremekling, konflikt, tidsbruk, innhold

Characteristics of difficult cases of parental mediation an appraisal of the new order of mediation in Norway. –Results from evaluation of mediation under the Act of Marriage and the Children and Young Persons Act

Since the Ministry's change in the number of mandatory mediation hours from three to one, a general reduction of time spent in mediation has taken place. The large majority of parents now attend mediation for one hour only. While the goal not to use excessive amount of time in uncomplicated cases is achieved, the dilemma is that in one of five one-hour-long cases, the parents finish mediation without an agreement. These cases have a significantly higher incidence of conflict and other issues such as mental health, substance abuse and aggressive behaviour. In most of them one or both want to take the case to court. To some extent the mediator adapts the content of the mediation to the complexity of the case, probably a useful rationale when one or both parents do not want more than one hour mediation. The evaluation confirms that reaching the conflict-ridden families today represents the biggest challenge of family mediation..

Keywords divorce mediation, conflict, use of time, content

Innledning

Ordningen med foreldremekling etter ekteskapsloven og barneloven er for tiden under evaluering. Arbeidet gjennomføres i et samarbeid mellom forskere ved SINTEF og Norsk senter for barneforskning, NOSEB v/NTNU Samfunnsforskning. Oppdragsgiver er Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Dette er første publikasjon fra prosjektet. Sluttrapport kommer i august 2011.

En viktig bakgrunn for evalueringen er departementets endring i tidsrammen for mekling fra 2007 (Ot.prp. nr. 103 (2004–2005)). Endringen innebar at antallet obligatoriske timer for foreldre i mekling ble redusert fra inntil 3 timer til 1 time,

mens det totale antallet timer tilgjengelig økte fra 4 til inntil 7 timer. Videre utstedes nå meklingsattest etter én time, og uavhengig av om foreldrene har oppnådd avtale om foreldreansvar, samvær og bosted for barnet/barna. Før 2007 kunne saken avsluttes med meklingsattest, dersom foreldrene kom til enighet før det var gått 3 timer. Dersom man ikke kom til enighet, tilsa retningslinjene at meklingsattest ikke skulle utstedes før etter 3 timers mekling.

Formålet med å redusere fra 3 til 1 time obligatorisk mekling har vært å styrke meklingsordningen ved å skreddersy ordningen inn mot de par som trenger det mest. Ressursene skulle utnyttes bedre ved å bruke mindre tid på foreldre som ikke har utbytte av meklingen, og mer tid på foreldre med store konflikter (ibid.: 6). Frivillighet er også et anliggende i proposisjonen ved at det påpekes at mekling er en prosess som krever at partene er villige til å forhandle, og at det derfor er vanskelig å gjennomføre mekling ved tvang.

Det å nå fram til de konfliktfylte familiene anses som den største utfordringen på feltet i dag. Hovedformålet med denne artikkelen er å undersøke i hvilken grad dagens meklingsordning er innrettet mot saker der foreldre har høy konflikt og problemer med å oppnå enighet.

Kort om meklingsordningen

Formålet med meklingsordningen går fram av ekteskapsloven (§ 26) og barneloven (§ 52), og er å få foreldrene til å komme fram til en skriftlig avtale om foreldreansvar, barnets bosted og samvær etter samlivsbrudd. I saksbehandlingen og avtalen skal det, ifølge lovgiver, legges vekt på hva som vil være den beste ordningen for barnet eller barna (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2008). Målet er altså å sikre et godt framtidig foreldresamarbeid, med barnets beste i fokus.

Mekling er i dag obligatorisk for foreldre med barn under 16 år før separasjon eller skilsmisse, og ved brudd hos samboende foreldre med felles barn under 16 år. Også foreldre (uavhengig av sivilstand) som ønsker å reise sak om foreldreansvar, bosted eller samvær, må først møte til mekling (barnelovens § 51 første ledd). Retten har også anledning til å vise foreldre tilbake til mekling (barnelovens § 61 første ledd), noe som kun skjer i om lag 1 promille av meklingene (SSB, 2007–2009). Samtidig med endringen av tidsrammen ble meklingsordningen også utvidet til å gjelde samboende foreldre med felles barn under 16 år. Begrunnelsen var at barn skulle ha de samme rettighetene uavhengig av foreldrenes sivilstatus. Dette har først og fremst medført en sterk økning i antallet meklinger.

Endret tidsramme for å nå de vanskelige sakene

Departementet mente endringen i tidsrammen ville innebære at de fleste av de ukompliserte sakene ville bruke en time, men at omleggingen av timetallet ved mekling ville øke den gjennomsnittlige meklingstiden noe ettersom flere ville benytte det utvidede tilbudet fra 5–7 timer (Ot.prp. nr. 103 (2004–2005)). Fram til da hadde gjennomsnittlig tid brukt til mekling per par vært på 2,1 timer, noe som hadde holdt seg stabilt siden ordningen ble innført i 1993, ifølge proposisjonen (ibid.).

I en liten undersøkelse gjort i 2008, avgrenset til Østfold, uttrykkes bekymring over bildet som tegnet seg etter endringene i meklingsordningen (Walter & Skahheim, 2008; upubl.). Artikkelen presenterer SSB-tall for familievernet som viste at andelen en-times-meklinger hadde økt kraftig, også i saker med så høy konflikt at en eller begge foreldre ønsket å ta saken til domstol (refereres heretter til som *barnefordelingssaker*). Undersøkelsen viste også at det var svært få som benyttet det utvidede meklingstilbudet på 5–7 timer.

Tabellen under angir utviklingen for hele landet, basert på SSB sine tall.

Tabell 1. Tidsbruk fordelt på sakstyper. SSB-tall (2006, 2009). Prosent.

	SSB-tall 2006 Alle meklinger		SSB-tall 2009 Alle meklinger		
	1 time	2-4 timer*	1 time	2-4 timer	5-7 timer
Ekteskapsaker	56	44	63	32	4
Samboersaker**	-	-	67	29	4
Barnelovsaker***	15	85	54	40	6
I alt	40	60	63	33	4
*Før 2007 var det totalt 4 meklingstimer tilgjengelig. **Samboersaker inkludert etter lovendring i 2007. ***Før 2007 inkluderte barnelovsaker såkalte frivillige meklinger i tillegg til saker som skulle for retten. Andelen frivillige saker inkludert i kategorien barnelovsaker var på omlag 20 prosent.					

Mens departementet antok at omleggingen ville øke meklingstiden totalt; at andelen en-times-meklinger ville øke, men samtidig at en større andel foreldre ville bruke det utvidete tilbudet på 5–7 timer, tyder altså statistikken på at det siste ikke er tilfellet, og at total meklingstid dermed er redusert. Hva betyr i så fall dette? Først og fremst er det kritisk dersom det i stor grad gjelder de vanskelige sakene der foreldre har problemer med å komme til en avtale om barnet/barna. Dersom dette er tilfellet,

har endringen i tidsrammen hatt en utilsiktet konsekvens. Da fungerer ikke ordningen fleksibelt inn mot de vanskelige konfliktsakene, slik departementet ønsket.

Innholdet i mekling

Departementet gir ingen spesifikke føringer når det gjelder metodikk i mekling, ut over det som framgår av rundskriv (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2008); nemlig at mekling ved fastlåste konflikter krever «en annen metodisk tilnærming enn i de tradisjonelle meklingssakene» (s. 3), og for øvrig at mekler skal oppfordre til å ta imot tilbud om mekling i «ytterligere tre timer dersom mekleren mener at dette kan føre til at foreldrene kan komme fram til en avtale» (ibid.: 2). Det framgår ikke av gjeldende rundskriv hva som legges i «annen metodisk tilnærming». Det framgår imidlertid av Ot.prp. nr. 103 (2004–2005) at «Barne- og familiedepartementet anser det som viktig å utvikle metoder for rådgivning og støtte i familier med store konflikter» (s. 18). Derfor har departementet også igangsatt et arbeid med å utvikle bedre meklingsmetodikk i fastlåste meklings saker med høyt konfliktnivå – det såkalte Formprosjektet. I en rapport fra dette pågående prosjektet er forskerne opptatt av at en pedagogisk orientering «gjennom syrer forskrifter og rundskriv» som meklerne må forholde seg til (Gulbrandsen & Tjersland, 2009). Forskerne påpeker at det er «tegn til at ordningen ritualiseres, ikke bare fordi meklingsattesten utstedes etter en time, men også fordi meklerne preges av en forskrift som sier mye om hva de skal og bør gjøre [...] dette synes å påvirke det som meklerne foretar seg, og hindrer dem i å møte foreldrene der de selv er når de kommer til mekling» (ibid.: 46).

Problemstillinger

Artikkelen har som formål å undersøke hva som karakteriserer saker som ikke oppnår avtale, og å undersøke i hvilken grad meklingsordningen er tilpasset de vanskelige sakene i den forstand at det brukes mer tid i disse sakene, og ved at innholdet er mer målrettet enn i ukompliserte meklings saker. Tre hovedtema blir belyst: 1) Utfallet av meklingen, 2) Forekomst av konflikt og annen problematikk, og 3) Tidsbruk og innhold.

Følgende problemstillinger analyseres:

Utfall av mekling

- Hvor stor andel er enige etter mekling, og hvordan er fordelingen enig/uenig i de ulike sakstypene (ekteskaps sak, samboersak eller barnefordelingssak)?
- Hva karakteriserer saker der enighet ikke oppnås når det gjelder foreldres bakgrunn?

Konflikt og annen problematikk: forekomst og betydning for avtaleinngåelse

- Hvilke tema er det høy konflikt om i de ulike sakstypene, og hvilke konflikter har eventuelt betydning for om avtale inngås?
- Er det høyere forekomst av annen problematikk (ut over selve bruddet) som sykdom, psykiske vansker, rus og aggressiv atferd i saker der enighet ikke oppnås, og i hvilken grad virker slik problematikk inn på avtaleinngåelse?

Tidsbruk og innhold: er meklingsordningen tilpasset vanskelige saker?

- Brukes det mindre tid i mekling etter endring av tidsrammen, også i vanskelige saker med høy konflikt og særlig problematikk?
- I hvilken grad brukes det tilstrekkelig med tid på vanskelige saker, slik mekler vurderer det?
- I hvilken grad er innholdet i mekling tilpasset saken?

1.1 Metode

1.1.1 Tverrsnittstudie

Datagrunnlaget for artikkelen er en tverrsnittstudie blant alle landets meklere i perioden 1. februar til 19. mars 2010. Data består av meklers registrering av egne saker som ble avsluttet i denne perioden. Spørreskjemaet som mekler fylte ut, inneholdt spørsmål om foreldres bakgrunn (alder, utdanning, antall barn, bostatus), tidsbruk og deltakelse i meklingen, innhold og tiltak i meklingen, avtaleinngåelse, konfliktnivå og særlig problematikk i saken, meklers kontakt med andre instanser i saken, meklers vurdering av gjennomføringen og barns deltakelse.

Parallelt med innsamlingen blant meklere ble det samlet inn data fra foreldre om samme sak, der de svarte hvor fornøyd/misfornøyd de var med meklingen og med avtalen. I denne artikkelen er det kun data fra meklernes besvarelser som analyseres.

1.1.2 Representativitet

Meklerne returnerte kartleggingsskjema for totalt 1460 saker: 1122 saker fra meklere ved familievernkantorene, og 338 saker fra eksterne meklere.

Tabell 2. Antall meklinger i familievern og blant eksterne meklere, i evalueringen og totalt. Antall, prosent.

	<i>Antallet saker i evalueringens utvalg</i>	<i>Antall saker totalt i innsamlingsperioden</i>	<i>Prosent representert i studien</i>
Familievern	1122	1929	58
Private meklere	319	636	50
Totalt	1441*	2565	56
* I tillegg inneholder utvalget 19 saker der mekler ikke har identifisert om han eller hun jobber i familievern eller privat.			

Når det gjelder prosentfordelingen mellom antall ferdig meklede saker i familievern og blant eksterne, var den på 67–33 i 2009 (SSB, 2010). Prosentfordelingen i vårt utvalg er på 78–22. Eksterne meklere er dermed noe underrepresentert i datagrunnlaget.

Familievernsakene er representert i 58 prosent av de totalt 1929 meklingssakene i datainnsamlingsperioden. Tall for meklinger gjort av eksterne meklere i datainnsamlingsperioden er ikke tilgjengelige, men om vi går ut fra at eksterne meklinger representerer om lag 33 prosent av det totale antallet meklinger (SSB, 2010), utgjør dette 636 meklinger. De 319 sakene i studien utgjør dermed 50 prosent. Svarprosent totalt i studien er dermed på 56.

Kontorenes representativitet

Alle de offentlige familievernkontorene i landet har deltatt i datainnsamlingen ved at meklere har besvart spørreskjema om meklinger (62 kontorer på tidspunktet). Svarprosenten i forhold til saker varierer imidlertid: ved 8 kontorer har meklerne fylt ut spørreskjema for alle sine saker i perioden, 15 kontorer har svart for mer enn 80 prosent av sine saker, 40 av kontorene har svart for mer 50 prosent mens 20 kontorer har svart på mindre enn halvparten av sine saker.

Meklernes representativitet

Tabell 3. Antall meklere i utvalget og totalt. Antall og prosent.

	<i>Antall meklere i utvalget</i>	<i>Antall totalt</i>	<i>Prosent representert</i>
Familievern	274	381	72
Eksterne meklere	59	130	45
Totalt	333	511	65

Det var 333 som svarte på undersøkelsen av totalt 511 meklere (65 prosent): 274 av 381 meklere i det offentlige familievernet (72 prosent), og 59 av 130 eksterne meklere (45 prosent).

Sakenes representativitet

Tabellen under viser hvor representativt utvalget er når det gjelder sakstyper.

Tabell 4. Representativitet i forhold til saker. Prosent.

	<i>Saker totalt i datainn-samlings-perioden</i>	<i>Saker i utvalget</i>
Ekteskapsloven	37	37
Barneloven – samboende	31	39
Barnefordelingssaker	32	23
Totalt	100	100

Samboersaker er noe overrepresentert i utvalget, mens barnefordelingssakene (saker der en eller begge foreldre ønsker å ta saken videre til domstol) er noe underrepresentert. Deltakelse er basert på samtykke fra foreldrene, og som forventet fikk vi en lavere deltakelse fra foreldre i barnefordelingssaker. Sannsynlig årsak er at foreldrene er inne i en vanskelig prosess og gjerne har nok med seg selv og sin sak. Det er nok delvis samme årsak til at utvalget har en høyere andel en-times-meklinger (74 prosent) enn populasjonen av meklinger, vist ved SSB-tall (63 prosent for 2009). Sannsynlig årsak til at en-times-meklingene i større grad er representert i utvalget, er at foreldre i saker der man var enig om avtale og dermed ikke hadde behov for flere timer, lettere samtykket til å delta i datainn-samlingen enn tilfellet var i saker der det ble meklet i flere timer. En annen årsak

til en høyere andel en-times-meklinger i utvalget er at eksterne meklere er mindre representert. Eksterne meklere har ifølge SSB sin statistikk alltid hatt en lavere andel en-times-meklinger enn meklere i familievernet. Sannsynlig effekt for evalueringens data er at forekomsten av konfliktfylte saker er noe mindre enn i populasjonen av meklingsaker. Fordelingen av sakstyper i studien er lik hos eksterne meklere og familievernmeklere.

1.1.3 Analyser

Artikkelens analyser er gjort i SPSS versjon 17 og 18. I de tilfeller det refereres til vesentlige eller signifikante forskjeller ($p < 0,05$), er dette testet ved henholdsvis binomisk logistisk regresjonsanalyse (når avhengig variabel er todelt) eller lineær regresjonsanalyse (når avhengig variabel har flere enn to verdier). Videre er det gjort faktoranalyse av 15 ulike spørsmål til mekler om hvilke tema som ble tatt opp i den enkelte sak. Hensikten med faktoranalysen var å vurdere hvilke spørsmål som samvarierte i den grad at de utgjorde meningsfulle separate faktorer. Faktoranalysen av de 15 spørsmålene resulterte i følgende fire faktorer som karakteriserer noen kjernetema i mekling: a) Barnets/barnas beste, b) Barnets/barnas medbestemmelse, c) Barnets/barnas relasjoner, og d) Orientering om økonomi, ordninger og rettigheter.

1.2 Resultater

Resultatdelen tar for seg problemstillingene skissert innledningsvis, og presenterer funnene under følgende hovedtema: 1) Utfall av mekling, 2) Forekomst av konflikt og annen problematikk, og 3) Tidsbruk og innhold.

1.2.1 Utfall av mekling

Hvor stor andel er enige etter avsluttet mekling, og hva karakteriserer saker der det oppnås enighet i forhold til saker der enighet ikke oppnås når det gjelder foreldres bakgrunn og konfliktnivå?

Tabell 5 viser utfall av mekling i de ulike sakstypene.

Tabell 5. Meklingssaker etter lovgrunnlag og utfall i meklingen. Antall og prosent.

	Enighet om avtale		Ikke enighet om avtale		Totalt
	Antall	Prosent	Antall	Prosent	
Ekteskapssaker	463	88	63	12	526
Samboersaker	454	82	103	18	557
Barnefordelingssaker	122	39	190	61	312
Totalt	1039	75	356	25	1395*

* I tillegg kommer 65 saker der vi mangler informasjon enten om sakstype eller om avtale er oppnådd.

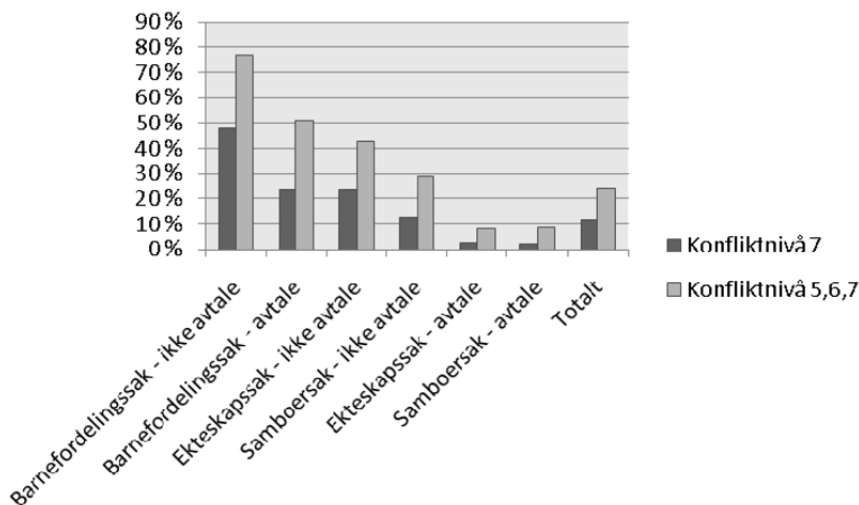
Tverrsnittstudien viser at 75 prosent av meklingssakene endte i enighet om avtale. I halvparten av ekteskapssakene og samboersakene var foreldrene enige om avtale allerede før mekling. Dette gjaldt selvsagt ikke i barnefordelingssakene. Her kom foreldrene til enighet i 39 prosent av sakene. I saker som endte i avtale, ble avtalen skriftliggjort i totalt 73 prosent av sakene mens avtalen var muntlig i de øvrige.

Foreldres etnisitet har betydning for utfall av mekling

Skiller saker som ender i avtale seg fra øvrige saker når det gjelder foreldres bakgrunn? Spørsmålet ble analysert i forhold til foreldrenes alder, utdanning og etnisk tilhørighet. Vi fant at etnisk tilhørighet var det eneste av disse karakteristika som hadde signifikant sammenheng med utfallet av mekling, da kontrollert for alder og utdanning. Funnet tyder på at når mor *eller* far har annen etnisk opprinnelse enn norsk, er det mindre sannsynlig at avtale oppnås ved mekling. Når *begge* foreldre har en annen etnisk opprinnelse, forsvinner imidlertid denne effekten i vårt datamateriale. Sannsynligvis fordi andelen saker der begge foreldre har annen etnisk bakgrunn enn norsk, kun utgjør 5 prosent (72 saker). Andelen enige i avtale ligger på 66–70 prosent i disse tre kombinasjonene av foreldrepar (a) far norsk og mor utenlandsk, b) far utenlandsk og mor norsk, c) begge utenlandsk), altså noe lavere enn i det totale gjennomsnittet (75 prosent).

1.2.2 Konflikt – forekomst og betydning for avtaleinngåelse

Konflikt mellom foreldre er en åpenbar faktor av betydning for om avtale inngås eller ikke. Figuren under viser meklers angivelse av det generelle konfliktnivået i saken: henholdsvis 7 på en skala fra 0, ingen konflikt, til 7, høy konflikt, og en bredere definisjon av konflikt ved inklusjon av konfliktnivå 5–7.

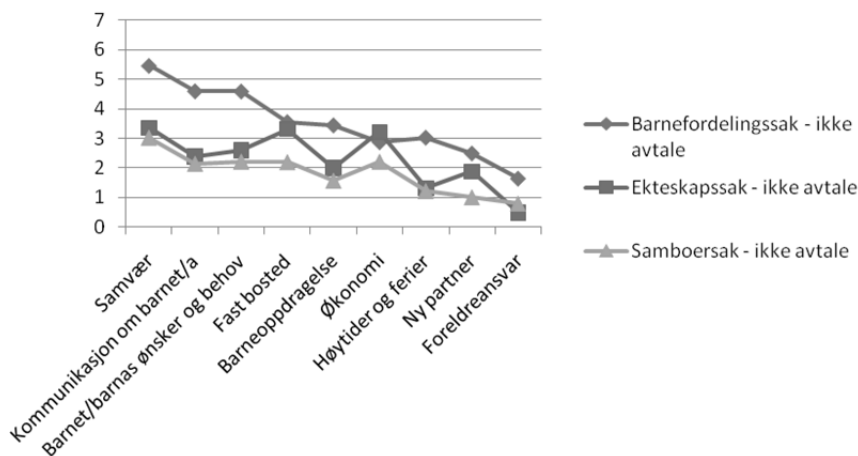

Figur 1. Andel saker med henholdsvis konfliktnivå 7 (N=165) og 5,6 eller 7 (N=326) på en skala fra 0-7, fordelt på sakstype og oppnådd avtale eller ikke. Prosent.

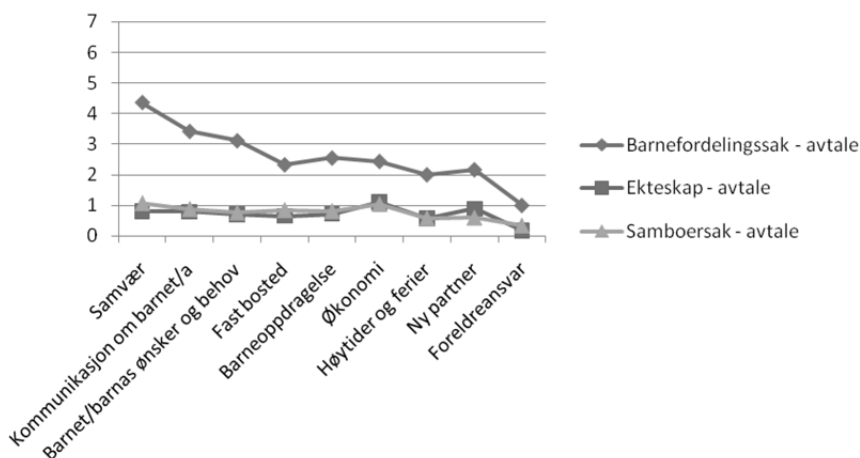
Figuren viser at barnefordelings sakene er vesentlig mer konfliktfylte enn de øvrige sakstypene. Totalt 24 prosent av alle meklingene hadde et konfliktnivå mellom 5–7 på skalaen. I barnefordelings sakene der man ikke oppnådde enighet, var konfliktnivået 5–7 i 77 prosent av sakene. I halvparten av disse var konfliktnivået det aller høyeste (7 på skalaen). Barnefordelings saker som faktisk oppnådde enighet hadde vesentlig høyere konfliktnivå enn øvrige saker, men vesentlig lavere enn barnefordelings saker som ikke oppnådde avtale. Konfliktnivået var litt høyere i ekteskaps saker enn i samboersaker der avtale ikke ble oppnådd, men forskjellen var ikke signifikant. Til slutt var det svært lite konflikt i ekteskaps saker og samboersaker der foreldrene hadde inngått avtale. Det var heller ingen signifikant forskjell mellom disse sakene.

Konfliktfylte tema

I det følgende skal vi se nærmere på hvilke tema som var mest konfliktfylt i saker der foreldrene ble enige om avtale (figur 2a) og i saker som ikke oppnådde enighet (figur 2b). Videre hvilke konflikttema som kan knyttes til sannsynligheten for avtaleinngåelse.

Figur 2a. Konfliktfylte tema i saker der avtale ikke ble oppnådd. Gjennomsnitt på en skala fra 0-7 (7=høyest konflikt). N=1299.

Figur 2b. Konfliktfylte tema i saker der avtale ble oppnådd. Gjennomsnitt på en skala fra 0-7 (7=høyest konflikt). N=1299.

I barnefordelingssaker der avtale ikke ble oppnådd, var konfliktnivået vesentlig høyere enn i øvrige sakstyper på de fleste tema: samvær, kommunikasjon om barnet, hva som var barnets ønsker og behov, barneoppdragelse samt ordninger knyttet til høytider og ferie. Når det gjaldt tema fast bosted, økonomi og konflikt knyttet til ny partner, var imidlertid konfliktnivået i ekteskapsakene (der avtale ikke

ble oppnådd) like høyt som i barnefordelingssakene. Ekteskaps sakene som ikke oppnådde avtale skilte seg signifikant fra samboersakene med vesentlig høyere konflikt om disse temaene.

Barnefordelingssaker som oppnådde avtale hadde vesentlig høyere konflikt enn ekteskapsaker og samboersaker når det gjaldt alle tema med et par unntak (høytider og ferier samt foreldreansvar). For øvrig hadde ekteskapsaker og samboersaker som oppnådde avtale et svært lavt konfliktnivå som varierte fra 0: ingen konflikt til 1: liten konflikt.

Konflikt og avtaleinngåelse

Det ble gjort regresjonsanalyser for å undersøke hvilke konflikttema som kunne knyttes til sannsynligheten for avtaleinngåelse, kontrollert for alle de øvrige konflikttemaene i skalaen. Figuren under viser resultatet av analysene.

Ekteskapsaker	Samboersaker	Barnefordelingsaker
<ul style="list-style-type: none">•fast bosted•samvær•økonomi	<ul style="list-style-type: none">•samvær•barnas behov	<ul style="list-style-type: none">•fast bosted•barnas behov

Figur 3. Konflikttema med betydning for avtaleinngåelse i de ulike sakstypene.

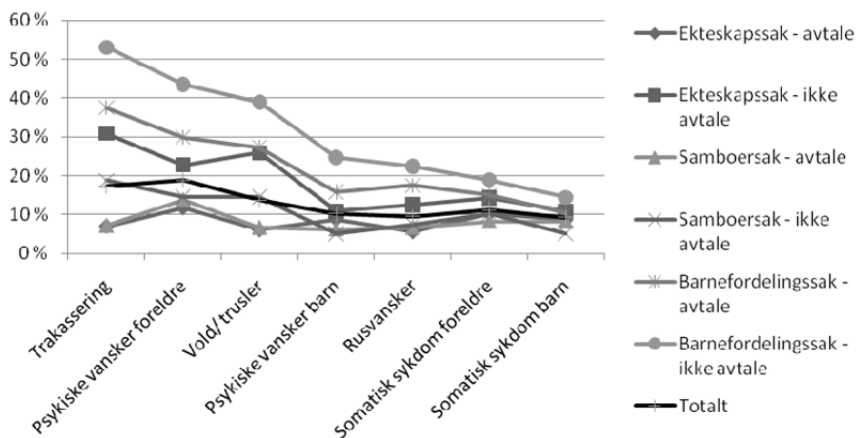
Analysene viste at i ekteskaps sakene hadde konflikt om fast bosted, samvær og økonomi en signifikant sammenheng med uenighet som utfall i saken. I samboersakene derimot, var det konflikt om samvær og uenighet om hva som var barnas ønsker og behov som kunne knyttes til utfall. Sistnevnte faktor hadde samme betydning i barnefordelingssakene. I motsetning til i ekteskaps sakene og samboersakene hadde ikke konflikt om samvær sammenheng med avtaleinngåelse i barnefordelingssakene, men det hadde derimot konflikt om fast bosted.

1.2.3 Forekomst av særlig problematikk, og betydning for avtaleinngåelse

I tillegg til høy konflikt kan det forekomme annen problematikk som gjør saker særlig vanskelige.

I det følgende skal vi se på meklers oppfatning av forekomst eller mistanke om psykiske vansker hos barn eller foreldre, somatisk sykdom, rus, trakassering, vold

og lignende. Figuren under viser andel saker rapportert med denne type problematikk i meklingssakene.

Figur 4. Saker med særlig problematikk. Prosent. N=1323–1344.

Figuren illustrerer at de fleste typer av problemer i større grad ble rapportert i barnefordelingssaker der foreldre ikke oppnådde avtale enn i andre saker. Analysene viste vesentlig høyere forekomst av trakassering, psykiske vansker hos foreldre og hos barn samt vold/trusler i barnefordelingssaker der enighet ikke ble oppnådd enn i andre sakstyper.

Videre viste analysene også at trakassering og vold/trusler i vesentlig større grad ble rapportert i ekteskapsaker som ikke oppnådde avtale enn i samboersaker (både de som oppnådde og de som ikke oppnådde avtale).

Rusmiddelbruk hos en eller begge foreldre samt somatiske lidelser hos henholdsvis barn eller foreldre forekom i vesentlig større grad i barnefordelingssaker (uavhengig av utfall i saken) enn i samboersaker (uavhengig av utfall), men ikke i større grad enn ekteskapsaker der enighet ikke ble oppnådd.

Det ble videre testet om ulik problematikk kunne knyttes til sannsynlighet for avtaleinngåelse. Regresjonsanalysen viste at henholdsvis trakassering og sykdom hos barn hadde en signifikant sammenheng. Mens trakassering hadde en negativ sammenheng med avtaleinngåelse, var det motsatte tilfellet ved sykdom hos barn. I saker med syke barn var det altså en større sannsynlighet for at foreldrene ble enige om avtale.

1.2.4 Tidsbruk i mekling

SSB sine tall viser at det brukes mindre tid i mekling etter endring av tidsrammen, og at dette også gjelder for barnefordelingssakene (jf. tabell 1 i innledningen). I det følgende skal vi utrede tidsbruk nærmere, i forhold til sakstype og utfall i saken. Dette er ikke gjort i tidligere studier. Videre skal vi se på tidsbruk i forhold til konfliktnivå, og i forhold til forekomst av andre problemer ut over selve bruddet. Først skal vi imidlertid sammenligne tidsbruk i vårt datamateriale fra 2010 med tidsbruk i Ekeland & Myklebusts evaluering i 1996–97.

Redusert tidsbruk – sammenligning med forrige evaluering

Gjennomsnittlig antall meklingstimer var litt over 2 på tidspunktet der lovforslaget ble behandlet, og hadde ifølge proposisjonen vært stabilt siden innføring av ekteskapsloven i 1993 (Ot.prp. nr. 103 (2004–2005): 52). Data fra vår studie viser at foreldre i 2010 i gjennomsnitt møter 1,4 ganger til mekling; 1,7 ganger i barnefordelingssaker og henholdsvis 1,3 og 1,4 ganger i ekteskapsaker og samboersaker. Tabellen under sammenligner prosentvis fordeling av saker i forhold til antallet meklingstimer i de ulike sakstypene i 2010-evalueringen med evalueringen i 1996–97.

Tabell 6. Prosentvis fordeling av meklingssaker i forhold til antall timer i saken fordelt på sakstype. 2010 og 1996.

	Årstall	1 time	2 timer	3 timer	4 timer	5 timer*	6 timer	7 timer
Ekteskapsaker	2010	77	17	4	1	1	0	0
	1996	56	29	11	4	-	-	-
Samboersaker**	2010	78	13	6	2	1	1	0
	1996	40	20	33	0	-	-	-
Barnefordelingssaker	2010	61	23	8	4	2	1	0
	1996	23	28	38	8	3	-	-
Totalt	2010	73	17	6	2	1	1	0
	1996	49	29	18	4,3	0,5		

* I 1996 var timerammen 1-4 timer, men vi ser at det ble gitt mer enn 4 timer i 3 prosent av barnefordelingssakene. ** I 1996 dreide samboersakene seg om «frivillige meklinger», og utgjorde ca 20 prosent av barnelovsakene.

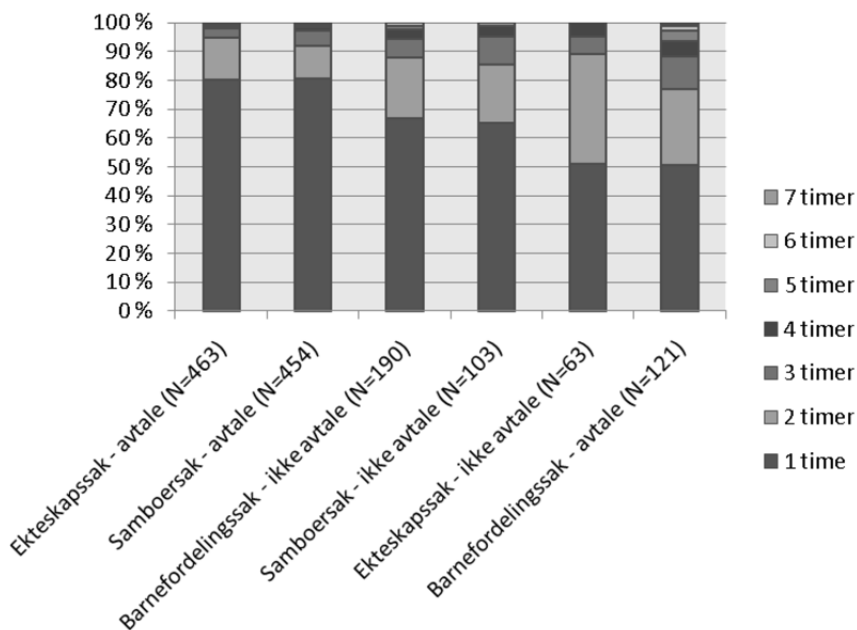
Tabellen viser at andelen foreldre som kun møter til en meklingstime har økt kraftig; fra totalt 49 prosent i 1996 til 73 prosent i 2010. Av de som bruker mer enn en time i 2010 er det få som bruker mer enn 2. Denne utviklingen gjelder alle saksty-

pene, og endringen er faktisk enda mer markant i barnefordelingssakene enn i ekteskaps sakene, selv om andelen en-times-meklinger fremdeles er lavere i barnefordelingssakene. Dette for øvrig i tråd med SSB sine tall. Videre bekreftes at det kun er svært få som benytter det utvidede timetilbudet, fra 5 til 7 timer fra 2007.

Mens departementet antok at omleggingen ville øke meklingsstiden totalt fordi en del foreldre ville bruke inntil 7 timer, har altså det motsatte skjedd; det brukes færre meklings timer innenfor den opprinnelige rammen på 1–4 timer, og nesten ingen som benytter utvidet tilbud (5–7 timer).

Tidsbruk i forhold til sakstype og utfall

Vi har konstatert at det i 73 prosent av meklings sakene ble brukt en times meklings timer. Figuren under viser antall meklings timer i saker der utfallet av meklings timer er at det inngås avtale i forhold til saker der avtale ikke oppnås. Søylediagrammet er sortert på tidsbruk fra minst (venstre kolonne) til mest tid brukt.

Figur 5. Antall meklings timer (frammøter) i ulike sakstyper med avtale eller ikke avtale som utfall. Prosent fordelt på 1–7 timer. N=1394.

I henholdsvis barnefordelingssaker der avtale ble oppnådd, og i ekteskapsaker der avtale ikke ble oppnådd, ble det brukt vesentlig mer meklingstid enn i alle andre sakstyper. Et sannsynlig skille mellom barnefordelingssaker som oppnådde avtale, i motsetning til samme type saker der man ikke oppnådde avtale, er at foreldre (en eller begge) er bestemt på at saken skal bringes for retten og dermed ikke er innstilt på å bruke tid i meklingsrommet. Vi har allerede sett at barnefordelingssakene var vesentlig mer konfliktfylte og besto av familier som sliter mer med ulik type problematikk, enn tilfellet er i øvrige saker.

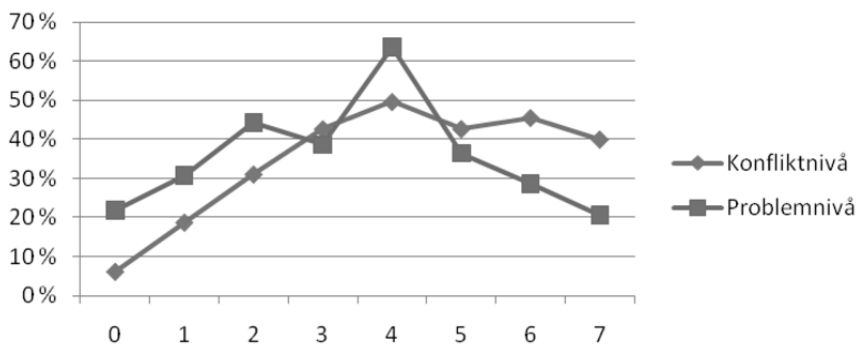
Minst tid ble naturlig nok brukt i ekteskapsaker og samboersaker med avtale som utfall. I 80 prosent av disse sakene ble det brukt kun 1 meklingstime. Dette var som forventet, og i tråd med intensjonen om å bruke lite tid på ukompliserte saker. For øvrig ble det brukt vesentlig mer tid i ekteskapsaker der enighet ikke ble oppnådd, enn i tilsvarende samboersaker. I kun 2 prosent av sakene ble det benyttet utvidet tidsramme (5–7 timer), hovedsakelig gjaldt dette barnefordelingssaker.

Antall minutter brukt i meklingen ble også registrert for å kontrollere for eventuelle forskjeller når det gjaldt timeregistrering (noen kunne oppfatte «time» som synonymt med «ganger»). I gjennomsnitt ble det brukt 88 minutter per meklingsak; mest tid i barnefordelingssakene som endte i avtale (120 minutter), og vesentlig mindre (95 minutter) i barnefordelingssaker som ble avsluttet uten avtale.

Tidsbruk i konflikt- og problemfylte saker

Resultatene viser at det i de aller fleste konflikt- og problemfrie saker (der mekler rapporterer om et konfliktnivå på 0 og ingen særlige problemer) brukes 1 meklingstime. Dette gjelder i 94 prosent av de konfliktfrie sakene, og i 78 prosent av sakene uten særlige problemer. I saker med høy konflikt og flere problemer brukes mer enn 1 time vesentlig oftere enn i øvrige saker.

Figur 6 viser andelen av saker der det ble brukt mer enn 1 times mekling i forhold til forekomsten av konflikt og særlige problemer i saken (N=353). Konfliktskalaen er basert på meklers angivelse av generell konflikt i saken. Problemskalaen er basert på summen av særskilte problemer som mekler rapporterte i saken (psykisk eller somatisk sykdom, rus, trakassering, vold/trusler; jf. figur 4). Begge skalaene går fra 0: ingen konflikt/særskilte problemer i saken til 7: høy konflikt/flere særskilte problemer.

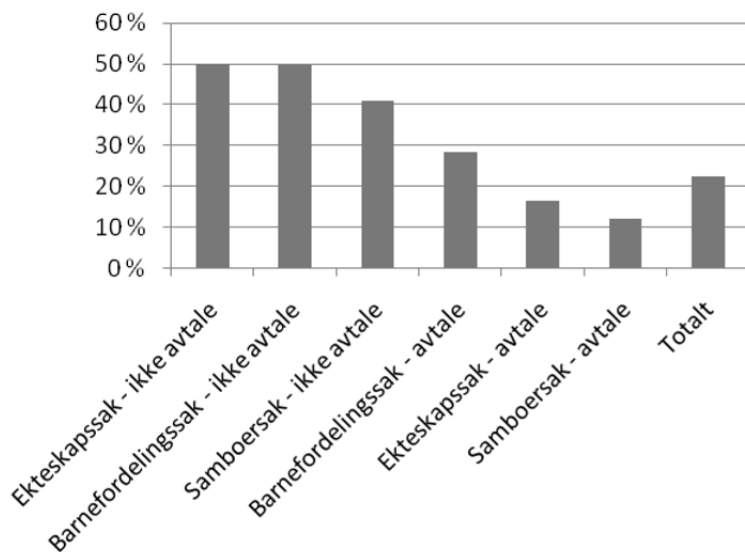
Figur 6. Saker med mer enn en times mekling. Andel saker med konfliktnivå eller problemnivå fra 0, ingen konflikt/ problemer til 7, høy konflikt/ flere problemer. N=1316.

Forholdet mellom nivået av konflikt og problemer i saken og andel som bruker mer enn 1 time, er tilnærmet lineært fram til nivå 4; jo høyere konflikt og jo flere problemer, desto høyere andel saker som bruker mer enn 1 time. Når nivået av konflikt og problemer er så høyt som 5–7 på skalaen, synker derimot andelen saker som bruker mer enn en time. Når det gjelder problemskalaen, må det imidlertid bemerkes at saker som skårer 5–7 er relativt få (17 saker).

Ved analyse av tidsbruk i forhold til forekomst av enkeltproblemer (psykiske vansker, sykdom, rus, vold etc.) fant vi at det i vesentlig større grad ble brukt mer enn en meklingstime ved alle typer av problemer med unntak av rusproblemer hos foreldre.

Tilstrekkelig tid, slik meklerne vurderer det?

Før 2007 forvaltet meklerne en ordning med relativt god tidsramme i den forstand at de kunne «holde på» foreldrene inntil tre timer dersom de ikke kom til enighet før. Nå må meklerne drive «innsalg» av flere meklingstimer i de sakene der de anser at dette er et behov for å komme til en best mulig avtale til barnets/barnas beste. Hva er meklers vurdering av behovet for å fortsette inntil tre timer i saker der foreldrene kun møtte til en times mekling?

Figur 7. Andel en-times-meklinger i saker der mekler mente det ville vært en fordel å fortsette inntil 3 timer, fordelt på sakstype kombinert med utfall i saken. Prosent. N=945.

I 22 prosent av sakene der kun en time ble benyttet, mente mekler at det var behov for å fortsette meklingen i inntil tre timer. Der en-times-meklinger ikke førte til avtale, svarte meklerne i halvparten av barnefordelingssakene og ekteskapsakene at det ville vært en fordel å fortsette meklingen. Tallet reduseres til 40 prosent når det gjelder samboersaker uten oppnådd avtale, men forskjellen mellom samboersakene og de øvrige sakene, når det gjelder meklers vurdering av behov for timer, er ikke signifikant.

I barnefordelingsaker der avtale ble oppnådd, mente mekler i 28 prosent av sakene at det ville vært en fordel å fortsette meklingen i inntil tre timer. Det samme gjelder for henholdsvis 17 og 12 prosent av ekteskapsakene og samboersakene som oppnådde avtale. Data viser at dette delvis dreier seg om saker der uenigheten og konfliktnivået fremdeles er høyt. I disse sakene vurderte mekler at målet om barnets beste i noe mindre grad ble oppnådd enn i øvrige saker. Videre at det gikk for mye tid på generell informasjon, at foreldrekonflikten tok for stor plass, eller at det var problematisk å kommunisere fordi en eller begge foreldre kom fra et annet land. Andelen foreldre med annen etnisk bakgrunn var litt høyere i disse sakene enn i andre, men kun signifikant høyere for mødre.

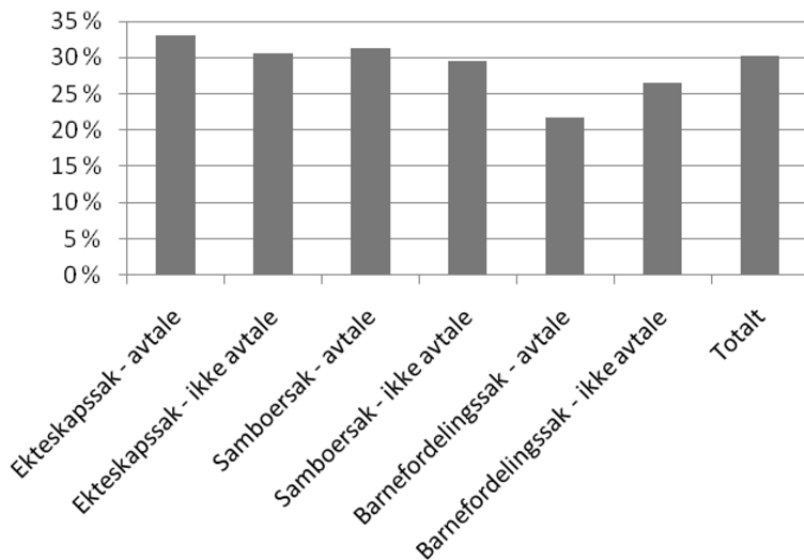
1.2.5 Innholdet i mekling – er det tilpasset saken?

Spennet i meklingssakene er stort: fra konfliktfrie saker der foreldrene har blitt enige om avtale allerede før mekling, til saker preget av omfattende konflikt og svært vanskelig problematikk knyttet til blant annet psykiske vansker, rus og vold. Hvordan tilpasser mekler innholdet i meklingen til disse totalt forskjellige sakstypene?

Når det brukes mindre tid i mekling, er det sannsynlig at det blir mindre rom for intervensjon ut over de oppgaver som forskriften pålegger. På den annen side er det sannsynlig at erfarne meklere bruker sin kunnskap til fornuftig prioritering av hvilke tema første time skal omhandle, ut fra kompleksiteten i saken. Vi skal i det følgende se på innholdet i mekling og vurdere i hvilken grad innholdet tilpasses sakstype.

«Informasjonsdelen» i mekling

Hvor stor del av tiden i mekling brukes på informasjon om aktuelle lover, regelverk og formål, og differensierer mekler mellom sakstyper? Mekler ble bedt om å angi på en skala fra 0 til 100 prosent hvor mye av tiden som ble brukt til å gi informasjon av typen som framgår i aktuelt rundskriv (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2008).

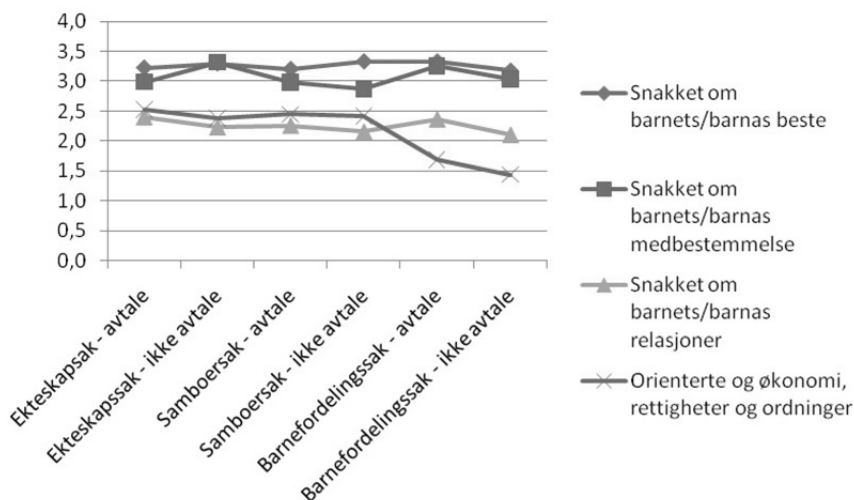
Figur 8. Tid brukt på å gi informasjon i meklingen. Prosent. N=1283.

Totalt ble 30 prosent av meklingstiden brukt på å gi informasjon om formålet med meklingsordningen, om aktuelle lover, regelverk etc. Det ble brukt vesentlig min-

dre tid på «informasjonsdelen» (i forhold til total meklings tid) i barnefordelings-sakene enn tilfellet var i ekteskapsaker og samboersaker. Dessuten var det lagt vesentlig mindre vekt på «informasjonsdelen» i barnefordelingssaker som endte med avtale enn i barnefordelingssaker der foreldre ikke kom til enighet. Resultatet gir et inntrykk av meklers tilpasning av innhold til sakstype ved mindre vekt på ren informasjon i saker som har en vesentlig høyere forekomst av konflikt og annen problematikk. Imidlertid var det liten forskjell med hensyn til fordeling av tiden mellom henholdsvis ekteskapsaker med og uten avtale og samboersaker med og uten avtale. Dette kan tyde på at det har vært vanskeligere å oppdage konflikten/kompleksiteten i disse sakene enn i barnefordelingssakene, der konflikten vil være åpenbar ut fra hjemmel i saken.

Fire hovedtema tatt opp i meklingen

Distinksjonen mellom ren informasjon i meklings og tema som omhandler det å få til en god ordning for barna, ble fulgt opp ved 15 spørsmål til mekler om i hvilken grad forskjellige tema var blitt tatt opp i meklings sakene. Vi gjorde en faktoranalyse av meklers svar på disse 15 spørsmålene, som endte i fire hovedtema tatt opp i meklings: a) Barnets/barnas beste; b) Barnets/barnas medbestemmelse, c) Barnets/barnas relasjoner, d) Orientering om økonomi, ordninger og rettigheter. Figur 9 viser i hvilken grad de ulike temaene ble tatt opp i de ulike sakstypene.

Figur 9. Tema tatt opp i meklings, fordelt på sakstype. Gjennomsnitt på skala fra 1; ikke i det hele tatt til 4; i stor grad. (N=1269-1293).

Av de fire hovedtemaene var barnets/barnas beste og barnets/barnas medbestemmelse det temaet som ble mest snakket om i meklingen. Dette gjaldt alle sakstypene, men i vesentlig større grad i barnefordelingssaker som endte i avtale enn barnefordelingssaker som ikke gjorde det, og i vesentlig mindre grad i samboersaker enn i barnefordelingssaker. Videre ble barnas relasjoner til andre (besteforeldre, venner etc.) i større grad tematisert i barnefordelingssaker og ekteskapsaker der avtale ble oppnådd enn i øvrige sakstyper. Den mest markante forskjellen i meklers tilnærming i ulike sakstyper var at det i vesentlig mindre grad ble fokusert på orientering om økonomi, rettigheter og ordninger i barnefordelingssakene enn i de andre sakstypene.

Til slutt ble det undersøkt om mekler la mer eller mindre vekt på barns beste og barns medbestemmelse i saker med høy konflikt og/eller særskilte problemer. Vi fant ingen signifikant forskjell når det gjaldt meklers vekt på temaet barns beste. Imidlertid viste regresjonsanalysen at mekler fokuserte mer på barns medbestemmelse når det var barn med psykiske vansker i saken.

1.3 Diskusjon

1.3.1 Utfall av mekling

Evalueringsens tverrsnittstudie av 1460 meklingssaker viser at 75 prosent oppnådde avtale gjennom mekling. Halvparten av foreldrene i henholdsvis ekteskapsaker og samboersaker var enige allerede før de kom til mekling. For mange av disse vil meklingsordningen ikke innebære mekling i ordets rette forstand.

Det eneste sammenligningsgrunnlaget nasjonalt, når det gjelder andel enige etter mekling, er evalueringen gjort for 14 år siden (Ekeland & Myklebust 1996, 1997). Her fant man at avtale ble oppnådd i 81 prosent av 456 meklingssaker, altså 6 prosent flere enn i 2010. Det er heller ingen stor endring når det gjelder barnefordelingssakene, der 2010-studien viser enighet i 39 prosent av sakene, mens det samme var tilfellet for 42 prosent av sakene i forrige evaluering. Andelen *skriftlige* avtaler er den samme for de to evalueringene (henholdsvis 73 og 74 prosent av de som inngikk avtale).

Tatt i betraktning at avtale er det mest sentrale «effekt målet» for ordningen, er det av interesse å følge med utviklingen her. En mulighet kan kanskje være å registrere utfall (avtale–ikke avtale) i det eksisterende rapporteringssystemet?

Internasjonalt ligger andelene som inngår avtale i foreldremekling (basert på frivillig ordning) i spennet 50–85 prosent, med de aller fleste i øverste halvdel, fra rundt 70–85 prosent (Gulbrandsen & Tjersland, 2010a).

Analyse av hvorvidt foreldres bakgrunn hadde betydning for avtale eller ikke, viste at kun etnisk tilhørighet hadde sammenheng (kontrollert for alder og kjønn), med en mindre andel som oppnådde avtale i familier der enten far eller mor hadde annen etnisk bakgrunn enn norsk. Foreldremeklingen oppleves gjerne som en ny og fremmed ordning for denne gruppen (Lopez, 2007). Det ligger en rekke kulturelle forutsetninger og premisser i meklingsordningen som nok bidrar til at prosessen fram mot avtale kan være vanskeligere når en eller begge har utenlandsk bakgrunn. Dette gjelder både i forhold til det innholdsmessige i avtale om samvær og bosted, og den rent praktiske gjennomføringen av mekling, for eksempel knyttet til språk.

1.3.2 Forekomst og betydning av konflikt

Studien viste svært høy konflikt i 12 prosent av meklingsaker. Ikke overraskende var forekomsten av konflikt aller høyest i barnefordelingssakene der avtale ikke ble oppnådd. Resultatet stemmer for øvrig godt med det Ekeland & Myklebust kom fram til for 14 år siden, nemlig at andelen høykonfliktsaker var mellom 10 og 15 prosent. Det er interessant at andelen høykonfliktsaker ikke har endret seg mer over tid, særlig ettersom det har skjedd en markant økning i barnefordelingssaker for retten (Kock; 2008). Tidlig på 2000-tallet ble det anslått at omlag 10 prosent av foreldre som flyttet fra hverandre, gikk videre til retten (Moxnes, Kvaran, Kaul & Levin, 2001; Skevik & Hyggen, 2002; Skjørten, 2005). Kock (2008) anslår imidlertid en øking på nærmere 50 prosent etter nye saksbehandlingsregler i 2004. Når vi ser dette bildet i sammenheng med et konfliktnivå som i liten grad har endret seg siden 1996, må vi imidlertid ta høyde for at barnefordelingssakene er litt dårligere representert og samboersakene noe overrepresentert i 2010-studien sammenlignet med saker totalt. Ekeland og Myklebust vurderte representativiteten i sin evaluering som god når man sammenlignet fordelingen av sakstyper i utvalg og populasjon (Ekeland & Myklebust, 1997: 31). I den forrige evalueringen av meklingsordningen hadde man imidlertid et relativt lite utvalg meklingsaker (456), basert på at hver mekler ble bedt om å plukke ut og svare for inntil tre meklingsaker i en viss tidsperiode. Selv om representativiteten i utvalget hadde samme fordeling av sakstyper som populasjonen, kan det ha skjedd utvalgsskeivheter, for eksempel knyttet til konfliktnivået i sakene. I begge evalueringene måtte foreldrene samtykke til deltakelse. Det er sannsynlig at foreldre med høy konflikt i mindre grad samtykket til deltakelse enn foreldre i ukompliserte saker.

Vår studie tyder på at det varierer mellom sakstyper hvor stor betydning ulike konflikttema har i forhold til om enighet oppnås. I barnefordelingssakene hadde

foreldres konflikt om fast bosted, og hva som var barnas ønsker og behov en sammenheng med avtaleinngåelse. I ekteskaps sakene var det konflikt om fast bosted, samvær og økonomi. I samboersaker hadde ikke uenighet om fast bosted sammenheng med avtaleinngåelse, men derimot spørsmål om samvær, og hva som var barnas ønsker og behov. Hva kan det skyldes at disse temaene har ulik betydning for avtaleinngåelse i de tre sakstypene? Praksis har endret seg de siste årene når det gjelder fast bosted og samvær etter brudd mellom foreldre (Haugen, 2010; Skjørten, Barlindhaug & Lidén, 2007; Skjørten, 2005; Koch & Walstad, 2005; Kitterød, 2004, 2005; Skevik & Hyggen, 2002; Lunde, 2001). I tillegg til at det har skjedd en «utjevning» mellom foreldrene når det gjelder barns faste bosted, har grad av samvær økt mye. Tallene fra forskning på området er imidlertid ikke direkte sammenlignbare, ettersom evalueringen foreløpig bare har data om *avtalen* som er inngått, mens tidligere forskning på området viser til praksis. I evalueringens sluttrapport vil vi derimot ha sammenlignbare data om praktisering av avtale fra en oppfølgingsstudie blant foreldre (som inngikk avtale 10 måneder tidligere).

En tenkelig årsak til at konflikt om fast bosted ikke kan knyttes til sannsynlighet for avtaleinngåelse i samboersaker, i motsetning til de to andre sakstypene, kan være at samboerforeldre jevnt over er yngre og har en kortere historie som par. At samvær ikke i vesentlig grad er et tema med betydning for avtaleinngåelse i barnefordelings sakene, betyr ikke at konfliktnivået er lavere enn i øvrige saker. Det kan bety at avstanden mellom foreldrene er så stor når det gjelder å bestemme fast bosted, at det på tidspunktet er uaktuelt å ta opp samværsspørsmålet; at beslutning om fast bosted må tas først.

En sannsynlig årsak til at økonomi har betydning for avtaleinngåelse i ekteskapsaker, i motsetning til de andre sakene, kan være en noe høyere grad av etablering når det gjelder eiendom og gjensidige økonomiske forpliktelser mellom foreldrene. Dette betyr ikke at barnas behov vurderes som mindre viktig i disse sakene, men sannsynligvis at konflikt om økonomi i større grad trenger å avklares før avtale kan inngås. Det kan også være at avtale om fordeling i større grad er gjort på et tidligere tidspunkt blant samboere – gjennom samboeravtaler – enn tilfellet er blant gifte foreldre.

1.3.3 Forekomst av andre problemer

Det er ikke bare konflikt som preger de vanskelige meklings sakene. I en undersøkelse blant 199 meklere fant Smørdal & Thuen (2004) at de fleste meklere relativt ofte opplever saker hvor rusvansker og lettere psykiske problemer er en del av bildet. Resultatene fra vår tverrsnittstudie viser høyere forekomst av psykiske van-

sker hos foreldre og hos barn samt aggressiv atferd i form av vold/trusler og trakassering i barnefordelingssaker enn i andre saker. Rusmiddelbruk og somatisk sykdom i familien forekom i større grad i barnefordelingssaker enn i samboersaker, men ikke i vesentlig større grad enn i ekteskapsaker der enighet ikke ble oppnådd. Igjen kan dette ha sammenheng med at samboerforeldre jevnt over er yngre enn gifte foreldre.

Det har vært drøftet i litteraturen hvorvidt saker med denne type problemer, ut over selve bruddet, bør gis annet tilbud enn mekling. Ekeland & Myklebust (1996, 1997) konkluderte at tilbudet var til liten hjelp for de som trengte det mest, samtidig at gevinsten ved å lykkes er størst her, fordi det er i slike saker risikoen for barna er verst (Ekeland, 2010). Gulbrandsen & Tjersland (2010b) gjennomgår internasjonale effektstudier i saker med mishandling, trusler, rus og psykiske problemer, og konkluderer at det er for enkelt å si at slike saker ikke egner seg for mekling. Det viktigste er at begge foreldre «[...] etter å ha blitt informert om hva meklingen dreier seg om, sier ja til å gå inn i en slik prosess» (s. 709). Resultatene fra 2010-evalueringen indikerer imidlertid at man ikke rekker å motivere denne gruppen i løpet av en time. Her må det bemerkes at i noen av de barnefordelingssakene der mekler mente det ikke var ønskelig med flere meklingstimer, til tross for mekling ikke hadde ført fram, vil dette også dreie seg om saker der sakkyndige skal inn og gjøre vurderinger som følge av en rettsprosess.

1.3.4 Tidsbruk er redusert

Tiden i mekling er redusert fra og med 2007, noe som skyldes en vesentlig økning i andel en-times-meklinger, og en svært liten andel som benytter seg av den nye tidsordningens utvidede tilbud (fra 5–7 timer). Denne utviklingen gjelder også barnefordelingssaker og øvrige saker med høy konflikt, men her brukes det likevel mer tid. Funnene fra evalueringen indikerer også at det nytter å bruke mer tid, ettersom det var i barnefordelingssaker der avtale ble oppnådd at det ble brukt aller mest tid.

Intensjonen om at ukompliserte saker skulle kanaliseres raskt igjennom, har blitt oppfylt. Av ekteskapsaker og samboersaker som kun meklet i en time, inngikk henholdsvis 92 og 85 prosent avtale. I disse sakene var også konfliktnivået svært lavt – så lavt at det er uproblematisk at foreldrene selv avgjør om de trenger mer enn den ene timen.

Dilemmaet er at i gruppen av en-times-meklinger fins også 60 prosent av sakene der en eller begge foreldre ønsker å bringe saken inn for retten. Forholdet mellom konflikt- og problemnivå i saken og tidsbruk var lineært opp til et visst punkt; jo mer konflikt og problemer, desto høyere andel saker som brukte mer enn

en time. I saker med det aller høyeste konfliktnivået sank imidlertid andelen saker som brukte mer enn en time. For en del av disse er meklingen sannsynligvis kun en formalitet på veien mot domstol, og ikke et redskap for konfliktløsning. Konflikten er rett og slett for høy.

Det kan være mange ulike grunner til at foreldre avbryter mekling. Når mekling ut over en time ikke lenger er obligatorisk for å få meklingsattest er det foreldrene selv som avgjør, og mange vil mene at frivillighet og utvidet tilbud for de som trenger det er et viktig prinsipp. Dilemmaet er at for at utvidet tilbud kommer til anvendelse, må begge ville det for at det skal være meningsfullt. Høy konflikt mellom foreldre – som er selve årsaken til at man burde ta seg god tid i mekling – er samtidig en viktig grunn til at en eller begge foreldre ikke ønsker å møte den andre mer enn den ene timen som er obligatorisk.

Så lenge en av fire meklingssaker avsluttes uten at foreldrene har oppnådd enighet, kan man ikke konkludere at det brukes tilstrekkelig med tid. I nesten halvparten av disse sakene mente mekler at det var behov for å fortsette meklingen, men også i en av tre saker der man faktisk oppnådde avtale etter en time, mente mekler at flere timer ville vært en fordel. Meklers egen evaluering av meklingssaken viste også at han eller hun vurderte flere forhold knyttet til disse sakene som mer problematiske enn øvrige saker som hadde oppnådd avtale, men med bruk av flere timer.

Når meklere i halvparten av en-times-meklingene mente det var behov for å fortsette meklingen, og den eneste mulighet til å oppnå dette var å oppfordre foreldrene til å komme, reflekterer dette en sterkt redusert mulighet fra meklers side til å påvirke saken: å bistå i forhold til det å oppnå avtale, og sørge for en best mulig avtale. Heri ligger også hovedutfordringen i det videre arbeid med ordningen.

1.3.5 Mekler tilpasser innhold til saken

Departementet gir ikke spesifikke føringer for metodikk i mekling, ut over at det i fastlåste konflikter bør brukes mer tid, og en «annen metodisk tilnærming enn i de tradisjonelle meklingssakene» (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2008: 3).

Innholdet i mekling bør være mest mulig tilpasset sakens karakter for å øke sannsynligheten for avtale. Resultatene fra evalueringen tyder på at mekler i den tiden som er til rådighet, prioriterer å ta opp kjernetema knyttet til det å få i stand en avtale til beste for barna. Videre at mekler også differensierer mellom sakstyper ved et enda større fokus på barns beste, og mindre tid på ren informasjon i barnefordelingssakene. Det er også svært interessant at meklere i større grad

tematiserer barns medbestemmelse i saker som har barn med psykiske vansker. Dette kan tyde på at mekler er enda mer opptatt av å sørge for å få fram barns stemme når disse er særlig sårbare. At barnas beste og barnas medbestemmelse i mindre grad tematiseres i samboersaker enn i de øvrige sakstypene, har ingen åpenbar forklaring. Samboersaker skiller seg fra andre sakstyper ved at både foreldre og barn er noe yngre enn i andre saker. I våre analyser av meklernes fokus på barnets/barnas medbestemmelse, ble imidlertid kun barn over 7 år inkludert.

Det er ikke gjort effektstudier av mekling nasjonalt, for eksempel av hvilke metoder som fungerer. Når det gjelder internasjonale effektstudier, går det fram av en litteraturgjennomgang at disse er preget av svakheter som blant annet høyt frafall og lav svarprosent (Skauli, 2009). Videre er funnene gjerne ikke direkte sammenlignbare med foreldremekling i norsk sammenheng, ettersom mekling er frivillig i andre land. Det er heller ikke enighet om hva som er gode effektmål i mekling (ibid.: 16). Det framgår av Gulbrandsen & Tjerslands (2010b) oppsummering av internasjonale effektstudier at når fokus rettes mot kommunikasjon og relasjonelle spørsmål, øker sjansen for et avtaleresultat. Dette er også Ekelands konklusjon i hans drøfting av meklingsmetodikk (Ekeland, 2010). Han mener at ved høy konflikt «må meklingen, i alle fall for en periode, ha et relasjonelt fokus. Alt annet er som regel nytteløst» (s. 742). Ekeland påpeker dessuten at mange av parene i høykonfliktene, ifølge evalueringen i 1996–97, ønsket seg en mer aktiv mekler (ibid.: 747).

Vi slutter oss til Tjersland & Gulbrandsen når de påpeker at utfordringene står i kø når det gjelder å studere effekter av ulike metoder eller tilnæringsmåter i mekling (2010b: 709). Evalueringen skal besvare mange spørsmål, og vårt bidrag når det gjelder metodikk i denne artikkelen har vært å belyse hvilke tema som faktisk tas opp, og hvor stor del av meklingen som går til å informere versus å ta opp kjernetema knyttet til barns beste. Resultatene tyder altså på at mekler i noen grad tilpasser innholdet i mekling til kompleksiteten i saken. Det kan likevel være at den tiden som går med til ren informasjon og orientering er for omfattende når så mange velger å avslutte etter en time. Spørsmålet er relativt, og det er vanskelig å angi et optimalt punkt der informasjonsdelen er tilstrekkelig og ikke for dominerende når to foreldre som står langt fra hverandre skal komme til enighet om vanskelige spørsmål.

1.4 Konklusjon

Meklingsordningen fungerer fleksibelt i det store flertallet av saker som er uproblematisk, og der foreldrene har kommet til en god avtale. Prinsippet om frivillig

mekling ut over en time blir problematisk i to tilfeller: a) der foreldrene står langt fra hverandre, og den ene eller begge ikke ønsker å møte til flere timer, og b) der foreldrene inngår avtale, men avtalen innfrir ikke når det gjelder å legge til rette for barnet eller barnas beste. Særlig strander fleksibiliteten i ordningen for den ene parten i de tilfellene der den andre forelder motsetter seg ytterligere mekling. Dette dreier seg oftest om saker der den ene eller begge vil ha saken prøvd for retten. I disse sakene viser evalueringen vesentlig høyere forekomst av konflikt, men også problemer knyttet til psykiske vansker og ulike former for aggressiv og truende atferd. Dette understreker ikke bare de utfordringene man står overfor, gitt en meklingsordning basert på frivillighet. Det stiller store krav til det innholdsmessige; gitt enten en eller flere timer. Studien viser at meklerne på sin side i noen grad tilpasser meklingsinnhold til sakens kompleksitet ved å balansere klokt mellom ren informasjon og viktige spørsmål og tema knyttet til det å få til en avtale.

1.5 Implikasjoner

Saker som avsluttes uten avtale etter en meklingstime utgjør 22 prosent av det totale antallet en-times-meklinger, noe som gir om lag 2800 saker i løpet av ett år. Dette representerer hovedutfordringen i det videre arbeidet med meklingsordningen. Hvordan kan man ivareta prinsippene om fleksibilitet og frivillighet uten at det går på bekostning av målsettingen om en ordning som er til det beste for barna? Så langt i evalueringen ser vi for oss to veier videre, og som ikke utelukker hverandre. Man kan velge å justere meklingsordningen ved å differensiere mellom barnefordelingssaker og øvrige saker, for eksempel ved ulik tidsramme, eller ved å spesialisere enkelte meklere til å jobbe med barnefordelingssaker. Alternativet er å utvikle innholdet i mekling generelt. Et slikt utviklingsarbeid bør da ha et konkret mål om å tilby foreldre som står i fare for å avslutte meklingen uten avtale en intervensjon som virker så interessant at de velger å satse på løsning gjennom mekling, og ikke domstol.

Generelt kan kunnskap om hvor mye konflikt påvirker avtaleinngåelse, og hvilke tema det særlig strides om når man forsøker å oppnå avtale, bidra til en mer målrettet intervensjon. Evalueringen har i så måte bidratt til å belyse hva som er sentrale konflikter i den forstand at de har sammenheng med avtaleinngåelse i de ulike sakstypene.

Det vil komme flere publikasjoner fra evaluering av meklingsordningen knyttet til oppnåelsen av barns beste og foreldrenes opplevelse av nytte. Evalueringen vil avsluttes med sluttrapport august 2011.

Litteratur

- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Lov om barn og foreldre (barnelova). Lov av 4. august 1981.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Lov om ekteskap (ekteskapslova). Lov av 4. juli 1991 nr. 47.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Rundskriv Q-02/2008. *Forskrift om mekling etter ekteskapsloven og barneloven.*
- Ekeland, T.-J. (2010). Mekling – en kontekstuell modell. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47(8), 734–742.
- Ekeland, T.-J. og Myklebust, V. (1996). *Foreldremekling. Meklarperspektivet*. Forskningsrapport nr. 12. Volda: Høgskulen i Volda. Møreforskning.
- Ekeland, T.-J. og Myklebust, V. (1997). *Foreldremekling. Brukarperspektivet*. Forskningsrapport nr. 23. Volda: Høgskulen i Volda. Møreforskning.
- Gulbrandsen, W. & Tjersland, O. A. (2009). FORM-prosjektet. *Foreldremekling ved samlivsbrudd*. Delrapport nr. 1. Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo. Revidert utgave av 24/2-2011.
- Gulbrandsen, W. & Tjersland, O. A. (2010a). Mekling ved samlivsbrudd: Oversikt over modeller og ideologi. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47(8), 692–700.
- Gulbrandsen, W. & Tjersland, O. A. (2010b). Mekling ved samlivsbrudd: En oversikt over effektstudier. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 47(8), 705–714.
- Haugen, G.M.D. (2010). Children's Perspectives on Everyday Experiences of Shared Residence: Time, Emotions and Agency Dilemmas. *Children & Society*, 24, 112–122.
- Kitterød, R. H. (2004). *Foreldreskap på tvers av hushold. Ansvar og omsorg for barn blant foreldre som ikke bor sammen*. Statistisk sentralbyrå, rapport 15.
- Kitterød, R. H. (2005). *Når mor og far bor hver for seg. Ansvar og omsorg for barna før og etter bidragsreformen*. Statistisk sentralbyrå, rapport 22.
- Koch, K. (2008). Evaluering av saksbehandlingsreglene for domstolene i barneloven – saker om foreldreansvar, fast bosted og samvær. Evaluering etter oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet.
- Koch, K. & Walstad, E. (2005). Samvær mellom barn og foreldre som ikke bor sammen. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lopez, G. S. (2007). Minoritetsperspektiver på norsk familievern. Klienters erfaringer fra møtet med familievernkontoret. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. Rapport 9/07.
- Lunde, E. S. (2001). Hvem velger delt omsorg? I K. Moxnes, I. Kvaran, H. Kaul & I. Levin (red.): *Skilsmisens mange ansikter*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Moxnes, K., Kvaran, I., Kaul, H. & Levin, I. (red.) (2001). *Skilsmisens mange ansikter*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- NOU 17 (1998). *Barnefordelingssaker – avgjørelsesorgan, saksbehandlingsregler og delt bosted*. Barne- og familiedepartementet.

- Ot.prp. nr 103 (2004–2005). *Om lov om endringer i barnelova mv.* (omfang av samvær, styrking av meklingsordningen osv.). Barne- og familiedepartementet.
- Skauli, G. Ø. (2009). *Evidensbasert praksis i familievernnet. En litteraturgjennomgang av forskning på parterapi.* Familievernets skriftserie nr 1/2009. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir).
- Skevik, A. & Hyggen, C. (2002). *Samværsfedres situasjon.* NOVA-rapport 15/02.
- Skjørten, K. (2005). *Samlivsbrudd og barnfordeling.* Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Skjørten, K., Barlindhaug, R. & Lidén, H. (2007). *Delt bosted for barn.* Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Smørðal, M. O. & Thuen, F. (2004). *Langt igjen til løsning. Erfaringer med konfliktfylte meklinger etter ekteskapsloven og barneloven.* Rapport til Barne- og familiedepartementet. Oslo: BFD. Hemil-rapport nr. 1/04.
- SSB Statistikkbanken – statistikk for avsluttede meklinger 2007–2009.
http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selectvarval/define.asp&Tabellid=05509
- Walter, S. & Skaheim, L. F. (2008). *Hvor ble det av prosessen? Implikasjoner ved innføring av ny meklingsordning.* Oppgave spesialitet i klinisk familiepsykologi.